

rotten, terrible selfishness). Сема пола, актуализируемая при функционировании лексем положительного плана в русском языке, может быть выявлена при функционировании соответствующих лексем отрицательного плана английского языка. При этом фиксируется наличие данного качества у мужчин (*typical male selfishness, male "selfishness" after it [childbirth]*). Тем не менее, говорить о поляризации моральных качеств, называемых исследуемыми единицами, по признаку пола неправомерно (*with the egocentricity of all human creatures, exacerbated by my youth and misery [...]*). Наличие эгоистичности у представителей молодого поколения фиксируется и в русском языке (*ребяческая эгоистичность*).

Универсальным для сопоставляемых языков является наличие «эквивалентов» *individualism – індывідуалізм – индивидуализм*. Однако если в белорусском языке фиксируется лишь отрицательное восприятие качества, называемого данным словом (*змагацца з індывідуалізмам, праявы індывідуалізма насцярожваюць*), то в русском языке встречаются случаи смещения оценки в семантике данной единицы в сторону положительного полюса (*культивировавших [...] известный индивидуализм; Так хорошо было читать тут и предаваться радостям индивидуализма*. Ю. Герман. «Дорогой мой человек»). В английском языке при функционировании в тексте в семантике данной лексемы актуализируется преимущественно положительная оценка, которая проявляется в благоприятном отношении к проявлению отличительных характеристик (*It's individualism. Shows your personality. Makes you someone. Someone different. Yourself*. P. Carter. «Bury the Dead»).

Таким образом, различное в семантике родственных языков заключается в неполном совпадении слов, репрезентирующих лексико-семантические группы «Бескарыслівасць» – «Бескорыстие», неполном соответствии внутренней формы соответствующих слов, в указании на различную категорию лиц, которым преимущественно свойственны качества, называемые исследуемыми лексемами.

Сходство в семантике единиц неродственных английского и белорусского языков заключается в указании на наличие именуемых данными словами качеств у совпадающих отдельных групп лиц, в семантике единиц английского и русского языков – в большей эмоциональности при указании на наличие моральных качеств, называемых исследуемыми единицами, а также в указании на гендерную принадлежность. Внутренняя форма единиц сопоставляемых языков проявляет сходство в апелляции к самому себе.

А. А. Куц

РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ ПАНЯЦЦЯ ПЕРАМОГА Ў БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ МОЎНАЙ КАРЦІНЕ СВЕТУ

З прычыны адсутнасці слоўнікаў, якія ўключаюць у сябе апісанне ключавых паняццяў беларускай культуры, складанне фрагментаў такіх слоўнікавых артыкулаў ўяўляецца актуальным на сучасным этапе развіцця беларускай лексікаграфічнай справы.

З аднаго боку, па паходжанні, паняцце з'яўляецца прадуктам разумовай дзейнасці і ўяўляе сабой вынік пазнання, у якім рэзюмуецца пэўная сукупнасць ведаў. З іншага боку, паняцце належыць ўзроўню мовы, так як яно мае план выражэння – лексему, ці сукупнасць лексем. Паняцце можа быць аб'ектывавана з дапамогай пабудовы структурных сувязяў лексіка-семантычных палёў, а таксама вербалізавана на ўзроўні мовы і маўлення. Мадэль паняцця ў структуры дадзенага артыкула ўвасабляецца ў лексікаграфічных параметрах прадстаўлення аб ментальнай сутнасці паняцця. Прадстаўлення ў артыкуле дадзеныя, атрыманы ў выніку ўліку семантычных і сінтаксічных асаблівасцяў матэрыялу 500 кантэкстаў газетных артыкулаў «Звязды» і «Нашай Нівы», у якіх актуалізуецца слова *перамога*. Прыказкі і прымаўкі адабраны з тлумачальнага слоўніка беларускіх прыказак і прымавак «Крынічнае слова» І. Р. Шкрабы.

Сярод **асноўных лексічных рэпрэзентацый** перамогі можна вылучыць наступныя: *трыумф, урачыстасць* 'бліскучы поспех, выдатная перамога'; *пераможца, пераможца, трыумфатар, чэмпіёнка, чэмпіён* 'той, хто перамог, дабіўся перамогі'; *фаварыт* 'той, хто мае большыя шансы на першыноў ў спорце (звычайна пра коней)'; *лідэр* 'той, хто ідзе першым у якім-небудзь саборніцтве'; *пераможаны* 'той, якога перамаглі'; *пераможны, перамаганосны* 'той, які мае адносіны да перамогі, які закончыўся перамогай, нясе перамогу'; *здабытак, поспех, дасягненне* 'станоўчы вынік працы, дзейнасці'; *адольны* 'такі, якога можна адолець, перамагчы ў барацьбе'; *непераможны* 'такі, якога нельга перамагчы'; *перамагчы, выйграць, пераадолець, адолець, трыумфаваць, перажыць, дасягнуць, дамагчыся, дабіцца, атрымаць, дапаць, дастукацца (разм.), дайсці, здабыць, заваяваць* 'дасягнуць перамогі ў змаганні; разбіць праціўніка; выйграць у якім-небудзь саборніцтве; справіцца з якімі-небудзь цяжкасцямі, перашкодамі'; *прызёр, рэкардыст, рэкардсмен* 'удзельнік саборніцтва, які атрымаў прыз, ўстанавіў рэкорд'; *трыумфаваць* 'радавацца, веселіцца з прычыны перамогі над кім-небудзь, з паводу поспеху ў чым-небудзь'; *трыумфальны* 'урачысты, пераможны; які праходзіць з незвычайным уздымам'; *разграміць* 'разбіць, знішчыць у баі, у выніку барацьбы'.

Комплексныя сумешчаныя рэпрэзентацыі паняцця *перамога* прадстаўлены наступным чынам: *саборніцтва, алімпіяда, бой, гульня, ігра, конкурс, матч, паўфінал, першыноў, спартакіяда, турнір, універсіяда, фінал, чвэрцьфінал, чэмпіянат* 'формы правядзення рознага роду саборніцтваў для выяўлення пераможцы'; *іпадром, рысталішча, спортпляцоўка, рынг, памост, картынг, скетынг-рынг, корт* 'месцы правядзення рознага роду саборніцтваў, дзе выяўляюцца пераможцы'; *кубак, лаўры, медаль, ордэн, прыз, трафей* 'узнагарода пераможца ў саборніцтве'; *чэмпіён, герой, лаўрэат* 'званні, якія прысуджаюцца ў выніку перамогі'.

Да **ўстойлівых асацыятыўна-вобразных рэпрэзентацый** адносяцца наступныя лексемы: *верх* 'вышэйшае дасягненне' (пераноснае значэнне); *вырваная (з дзірваном)* 'перамога, дасягнутая вельмі цяжка'; *атрымаць «золата»*, *стаць першым, прабіцца ў васьмёрку мацнейшых* 'перамагчы'; *разграміць, размазаць* 'разбіць у баі, у выніку барацьбы'.

Фразеалагізмы з’яўляюцца непасрэднымі кампанентамі культуры, крытэрыем духоўнасці народа, адлюстроўваюць шматвяковую творчасць і светапогляд носьбітаў мовы. З прычыны сваёй выключнай выразнасці, фразеалагізмы уваходзяць у літаратурную і нацыянальную мову. Да фразеалагізмаў, якія рэпрэзентуюць паняцце *перамога* належаць наступныя: *атрымаць (заваяваць) перамогу* ‘дасягнуць поспеха ў барацьбе за што-небудзь’; *браць (узяць) голымі рукамі* ‘авалодваць кім-небудзь без асаблівых цяжкасцей’; *вораг будзе разгромлен* ‘зацвярджэнне, як ужо адбыўшайся падзеі, або гарантыя таго, што каму-небудзь будзе нанесена паражэнне’; *вярнуцца з перамогай* ‘дасягнуць поспеха ў барацьбе за што-небудзь’; *галоўнае – не перамога, а ўдзел* ‘суццэснне тым, хто не дасягнуў(е) поспеху ў саборніцтве, альбо ў іранічным тоне, у якасці ацэнкі шанцаў аўтсайдэраў у якой-небудзь галіне дзейнасці’; *Пірава перамога* ‘перамога, здабытая вялікімі ахвярамі і таму роўная паражэнню (ад гістарычнай падзеі – перамогі эпірскага цара Піра над рымлянамі, якую ён атрымаў цаной вялікіх ахвяр)’; *пабіць рэкорд* ‘ўсталяваць новы рэкорд, вышэй ранейшага’; *скласці (аддаць, узлажыць, прынесці) што на алтар перамогі* ‘прынесці ў дар, аддаць, ахвяраваць дзеля перамогі’; *узыйсці на п’едэстал перамогі* ‘атрымаць высокае грамадскае становішча; тое, што вылучае, узвышае каго-небудзь над навакольнымі, надае яму асаблівую значнасць, аўтарытэт у выніку перамогі’; *шлях да перамогі* ‘сродак, спосаб, магчымасць дасягнення, здзяйснення чаго-небудзь’.

Прыказкі і прымаўкі з’яўляюцца канцэнтратамі нацыянальнай спецыфікі моўнай карціны любога народа. Яны адлюстроўваюць шматвяковы жыццёвы і працоўны вопыт, мудрасць народа, яго погляды на сусвет. Зыходзячы з гэтага, прыказкі і прымаўкі займаюць важнае месца пры апісанні паняўнага фрагмента перамога ў беларускай нацыянальнай моўнай карціне свету.

Пераможцаў не судзяць ‘таму, хто дасягнуў нечага вялікага і значнага, можна зрабіць палегку, паблажліва дараваць нешта або прабачыць’. *Адзін у полі не воін* ‘важнасць аб’яднання ў калектыў для дасягнення перамогі’. *Будзе і на нашай вуліцы свята* ‘упэўненасць, што няўдачы мінуцца, што задуманае збудзецца, праўда пераможа няпраўду’. *Бярэ не сіла, а смеласць* ‘рашучымі дзеяннямі можна лепш дасягнуць мэты, чым праз сілу’. *Галавою сцяну не праб’еш* ‘несуразмернасць намаганняў з перашкодай, якую трэба пераадолець’. *Дай бог (божа) нашаму цяляці ваўка (воўка) спаймаці (з’есці)* ‘пажаданне сабе або іншаму поспеху ў якой-небудзь справе’. *Дзе чорт не зможа, туды бабу пашле/Дзе чорт не возьме, баба справіцца* ‘жанчыны ў стане перамагчы любыя нягоды’. *За двума зайцамі пагонішся, ніводнага (ні аднаго) не зловіш* ‘лепш давесці да канца адну справу, чым пацынаць адразу некалькі, не дасягаючы поспеху ні ў адной’. *І ваўкі сытыя, і авечкі (kozy) цэлыя* ‘дасягнуць мэты так, каб не было асаблівых страт і ўсе засталіся задаволены’. *І дзець сцер, і латці здзер, і не паспавядаўся* ‘кажуць, калі не шанцуе дасягнуць задуманага’. *Хто дбае, той і мае* ‘калі прыкладаць намаганні і шмат працаваць, то можна дасягнуць жаданай мэты’. *Ніхто не забыты, нішто не забыта* ‘крылаты выраз пра святую памяць савецкіх людзей, пра

тых хто загінуў у Вялікай Айчынай вайне, і тых, хто набліжаў Дзень перамогі'. *Не хваліся, ідучы на раць/Не кажы гоп, пакуль не перескочаш* 'спачатку трэба дасягнуць мэты, а толькі потым хваліцца'. *Не нашаму цяляці авука з'есці* 'шкадаванне, што ўдача або поспех не выпадае сабе або блізкаму чалавеку'. *Не маю цяпер, буду мець у чацвер* 'спадзяванне, што задуманае або жаданае збудзецца'. *Ці пан, ці прапаў* 'аб неабходнасці выбару, які можа прывесці альбо да значнага поспеху, альбо да вельмі сур'ёзных непрыемнасцяў'. *Кропля дзяўбе камень* 'настойлівасць і цярплівасць у дасягненні мэты дае жаданыя вынікі'. *Калі гінуць, дык з музыкай* 'рашучасць дасягнуць пастаўленай мэты, нават калі ў імя гэтага трэба ахвяраваць самым дарагім'.

Такім чынам, у артыкуле прадстаўлена зона слоўнікавага артыкула паняцця *перамога*, у якую ўваходзяць лексічныя сродкі рэпрэзентацыі паняцця, комплексныя сумешчаныя рэпрэзентацыі, а таксама фразеалагізмы, атрыманыя ў выніку комплекснага аналізу 500 кантэкстаў газетна-публіцыстычнага стылю. Усе яны маюць спецыфіку, абумоўленую нацыянальна-культурнымі асаблівасцямі моўнай карціны свету беларускага народа.

Е. А. Кучугурная, Л. Осипенко

ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О ГЛУПОМ ЧЕЛОВЕКЕ
В РУССКОЙ И ИСПАНСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРАХ
(на материале устойчивых сравнений)

Лингвокультурологические особенности тех или иных языковых единиц, в частности фразеологизмов, не раз становились объектом лингвистических исследований. Как фразеологизмы в целом, так и устойчивые сравнения в частности, по замечанию В. И. Зимина, «представляют собой ценнейший источник сведений о культуре и менталитете народа, в них “просвечивают” особенности жизни и быта, отражающиеся в образном мышлении данного языкового коллектива, все, чем жил человек в глубоком прошлом и что сейчас активно участвует в формировании культурных кодов, способствует усвоению культурной информации посредством языка и определяет культурный менталитет народа».

В *компаративных фразеологизмах* в качестве образа сравнения употребляются конкретные наименования (названия предметов, животных) либо прецедентные имена. Данные имена и предметы «создают у человека чувственно-наглядное представление, обеспечивающее образность устойчивых сравнений. При этом важно, что имя, используемое в устойчивом сравнении, представляет сознанию не просто стереотипные признаки предмета, а ассоциативный образ предмета» (В. И. Зимин).

О компаративных фразеологизмах написано немало, однако, как представляется, их лингвокультурная специфика на сегодняшний день изучена недостаточно. В нашей работе мы обратились к изучению устойчивых сравнений, используемых для характеристики глупого человека в русской и испанской лингвокультурах.